

more parvulorum. Improbi solliciti sunt de posteris ditandis, non autem de sublevandis egenis.

27. 1. Ego autem in iustitia apparebo conspectui tuo: latitabor cum apparuerit gloria tua.

Quantur improbi, & oblectent, ac ingurgitent se, quantum voluerint, & externis bonis suis quum intemerint, non lument omnia neque detendant cum suis gloria eorum, sive parvulis illa, sive alienis relinquant, quod non raro accidit. Ego sane meam mecum iustitiam auferam, & sequentur me mea opera: cum his, & per ea coram te apparebo, ut contempler faciem tuam. Jam nihil me fatiat, tunc explebit omne desiderium aspectus, & contemplatio faciei, atque maiestatis tuae abique fastidio, sine tædio, quum è contrario qui tuas hic latitatur cupiditates studuerunt, perceptum sint extremam inopiam ac intolerabilem quasi eluriam, sitimque passuri, ita ut nec summam linguam liceat refrigerare aquæ gutta.

Mylicè Christus de tua iustitia iustitiam, quam Patri offerat pro iis, qui credere in eum velint, & Patris agnoscere ac venerari gloriam, tum in presenti vita per gratiam, tum in futura per fruitionem. Sic quidem ferè Latini. Græcè autem priore modo de David, qui sua iustitia iustitiam, quam Deo tamen acceptam ferat, condidat percepturum te gloriam sempiternam.

Revera omnis copia, quæ non est Deus meus, ut ait Augustinus e, mihi est egestas: cum Deo anima semper abundat, & gaudet. cum modo semper eget, & dolet: & tamen magis sequitur mundum deficientem, quam Deum deficientem. Ibi replebitur in bonis desiderium d, implebitur torrens nostra satietate, & vino torcularia redundabunt e: Incubiamus ab ubertate domus Dei, & torrens tibi voluptatis potabimus f: Intrabimus in gaudium ipsius Domini: & Constituemur super omnia bona ejus h, cum superfluente mentura i: Non est iustitiam, neque sciemus amplius k: ita tamen, ut quia deest fastidium, & recens semper voluptatis gullus erit, temper, edendo eluriamus, semper, bibendo firmitatem l, ut docuimus in exponendo prima Petri Epistolam, cum G. gortio n, ita ut o Angeli videre desideret, & temper tamen videant faciem Patris p. Interim non abique dolore eluritur, ac sititur iustitia q, & panes sunt lacrymæ nostræ, sicutibus ad Deum ferremus r, tum dicitur nobis quocidie, ubi est Deus vestest? Nivardus minimus natu merito coniectus est, sibi deteriorerem relictam sortem, quado ceteri fratres et relicti opibus ad religionum ordinem convolabant cum Bernardo. Alias hujus loci expositiones statim proferam.

Ego autem in iustitia. Deest Hebræicè: autem: & Chal. in qua secunda editione, pro iustitia, habetur veritas, נודד קשהב. Generalem iustitia pro omni virtute notionem plures accipiunt, quam scilicet Propheta accepisse te agnoscat Deo. Alii magis proprie innocentiæ circa illa, quorum nomine sui ipsam hostes persequuntur. Atque, iustitiam legis veteris, quæ quum admiraret novam, & eisdem auctorem Christum, non poterat in hac vita latere. Theodoretus, & Basilus, cuncta quæ ad providentia divinæ iustitia sibi provenient inter tot discrimina, Augustinus Christum, qui nobis factus est iustitia r.

Apparebo conspectui tuo. Oφθαλμοις τοις προσώπῳ αὐτοῦ, videbor factus tua, apparebo ante faciem, & conspectum tuum, sitam me ante te, confitiamur & exhibebo videndum a te, presentabo me tibi. Hieronymus hoc loco, videbo faciem tuam, ex Hebr. פניך יהוהיך תראה פניהב. Hanc Hebræam Lxx. phatim solent ita alibi quæ interpretari, ut in facie sancti apparui tibi, & in facie ejus dicitur. Illi eodem explicant modo: Apparebo faciem Domini x, & ante faciem conspectum ejus z, quod est Deo offerre, atque hujus causa in templum, sive in tabernaculum venire. Verebantur fortasse, ne quis existeret ipsam in hac vita videri divinam Majestatem posse. Ego tenus esset, quum inquit Atias, & Agellus sequitur: Ego in iustitia legali, & præcepis ceremonialis apparebo ante te, minime vacuus,

Aur offeram, quæ lege præscripta sunt: frequentabo templum tuum; ibi oblectabo me, & percipiam voluptatem in culto tuo. Id sequentia magis adhuc docent juxta sententiam unum, quem exponemus. Satiabor, cum apparuerit gloria tua: Si per gloriam intelligas arcam, vel tabernaculum cum arca, quod adeo magnifice, ac eleganter ornatum erat, quo nomine crebro nominatur arca, & inde cognominatus est Iehabod a, quum capta natus esset arca b, tenus esset, latitarem percipere David ex visione Tabernaculi, & Arce, quæ sibi adeo dilecta dicit, & concupiscere, ac desiderare animam suam in arca Domini. Id Agellus tradit. Sed obstat, quod hic Hebræicè non est vocabulum ארון ebanod arcam significans. Posset nihilominus videri descripta arca voce ארון ebanod, quæ significat imaginem, quasi arca representaret Majestatem Dei, quæ ibi se manifestabat. Hieronymus interpretatur: Inlebor, quum vigilavero, similitudine tua: Chaldeus, Satiabor in tempore, quo vigilaverit gloria vultus tui, vel quo vigilaverit a gloria similitudinis tue. Alii ex Hebræo, Quum vigilare fecerit similitudinem tuam, aut, quum vigilaverit similitudine tua. Exponunt autem, ut dicit David, quum ipse, qui ad imaginem Dei constitutus est, resurrexerit, nempe quando Christus ab inferis quoddam secum judicaverit z, vel, ut intelligatur de conquireturum cum divini veluti radio favoris, qui antea quodammodo profusus iacebat, excitatus, illustratus, recitatus fuerit. Recitat ista Vacabius, & de resurrectione consentit Pintus f, existimans unum David de iusticiis tuis, atque de Christi resurrectione dicit, quum cum Abraham videret, hoc est prævidisset g, gaudium, seu fatiatum. Sequitur eandem expositionem Galatians i, citans Rabbinos de resurrectione Christi, legendo: Ego in iustitia, vel per iustitiam, video faciem tuam, Satiabor, quum resurrexerit forma, vel similitudo tua. Nam idem tenetur, Messiam esse faciem Dei. At autem iustitiam intelligit non David, sed ejusdem Messiam, qui iustificat impios k.

Aut offeram, quæ lege præscripta sunt: frequentabo templum tuum; ibi oblectabo me, & percipiam voluptatem in culto tuo. Id sequentia magis adhuc docent juxta sententiam unum, quem exponemus.

Satiabor, cum apparuerit gloria tua: Si per gloriam intelligas arcam, vel tabernaculum cum arca, quod adeo magnifice, ac eleganter ornatum erat, quo nomine crebro nominatur arca, & inde cognominatus est Iehabod a, quum capta natus esset arca b, tenus esset, latitarem percipere David ex visione Tabernaculi, & Arce, quæ sibi adeo dilecta dicit, & concupiscere, ac desiderare animam suam in arca Domini. Id Agellus tradit. Sed obstat, quod hic Hebræicè non est vocabulum ארון ebanod arcam significans. Posset nihilominus videri descripta arca voce ארון ebanod, quæ significat imaginem, quasi arca representaret Majestatem Dei, quæ ibi se manifestabat.

Hieronymus interpretatur: Inlebor, quum vigilavero, similitudine tua: Chaldeus, Satiabor in tempore, quo vigilaverit gloria vultus tui, vel quo vigilaverit a gloria similitudinis tue. Alii ex Hebræo, Quum vigilare fecerit similitudinem tuam, aut, quum vigilaverit similitudine tua. Exponunt autem, ut dicit David, quum ipse, qui ad imaginem Dei constitutus est, resurrexerit, nempe quando Christus ab inferis quoddam secum judicaverit z, vel, ut intelligatur de conquireturum cum divini veluti radio favoris, qui antea quodammodo profusus iacebat, excitatus, illustratus, recitatus fuerit. Recitat ista Vacabius, & de resurrectione consentit Pintus f, existimans unum David de iusticiis tuis, atque de Christi resurrectione dicit, quum cum Abraham videret, hoc est prævidisset g, gaudium, seu fatiatum. Sequitur eandem expositionem Galatians i, citans Rabbinos de resurrectione Christi, legendo: Ego in iustitia, vel per iustitiam, video faciem tuam, Satiabor, quum resurrexerit forma, vel similitudo tua. Nam idem tenetur, Messiam esse faciem Dei. At autem iustitiam intelligit non David, sed ejusdem Messiam, qui iustificat impios k.

Adde et alium sententiam Pintus l: Satiabor, seu iustitiam, quum afflatus sacro ad similitudinem tuam que etiam gloria tua, & mea est, & in quo gloriam me tecum oportet. Nam יפחבוסunde est in hiphil hoc locum ופחבוס, significat etiam angustis affici, & affligi, non tantum evigilare, & expergescere, atque exurgere, in qua postrema notione positum est Psalmo tertio m.

Est et alius quorundam opinio n totius loci sententia juxta Hebræam versionem: Ego in iustitia contemplantur faciem tuam: Satiabor, quum evigilavero specie tua, hoc est, ubi iustitiam adeptus fuero, & virtutum nonnullam perfectionem, contemplantur insistant bonitatem tuam: & quum in ista contemplatione tua ita bonitas infinita, atque pulchritudo me ipsum exiteraverit in semeloptum, & me ad insepium intro duxerit fecerit, poterit anima mea quantum licet in hac vita, contenta esse.

Satiabor.) Beatitudo sapientum se accommodat ad eas voluptates, quas gustando tanti faciunt homines nominibus describitur, verbilicè similem quandam guttum designantibus, ut prandium, cœna p, nuptiarum q, cœna nuptiarum r, manducandi panem in regno Dei s: edendi, & bibendi super mentiam in regno Christi t. Possit quoque latetias spiritualis in hac vita quoad licet, quædam esse.

Quum apparuerit gloria tua) Addeunt codices Latini, Complutensis, Regii, & alii, mihi, & Græci, vel Augustinus, & Gregorius u, dum manifestabitur gloria tua, Hieronymus, quum vigilavero similitudine tua quod Symmachus dicit, εὐνοῦν δὲ τῆς δόξης σου, A qui dicit εὐνοῦν τῆς δόξης σου, Cum apparuerit dextera tua, Potant aliqui, etiam Lxx. versisse hēab, non autem hēab, pariterque in textum Hebræum irrepisse pro hēab siminecha asinem vocem ארון ebanod, hēabimachoch pro dextera, similitudinem, sive imaginem. Arnobius dexteram legit. Sed constat eam semel dictionem ארון ebanod reddidit alibi x, quæ Latine dicitur figura i, & enigma: quo item pacto dictum citavit per allusionem locum Paulus y secundum interpretationem Lxx. simul appellans imaginem, quem no-

nominaverat gloriam: quemadmodum præterea scribit A 19 gloriam viri esse mulierem; virum autem imaginem, & gloriam Dei: quasi velit imaginem, & gloriam idem valere.

Igitur satiandum se canit David, & afficiendum maxima voluptate, quum apparuerit gloria Patris, hoc est, Filii, qui est imago ipsius b, & gloria: optans nempe videre incarnationem, legemque Evangelicam absque umbris, aut, ut sui hac posterit viderent, aut, ut ipsemet post hanc vitam, tum contemplando clarè Deum, tum resurgendo in gloria. De vario autem sensu dixi prius, qui ex Hebræo textu elicitur.

PSALMUS DECIMUS. SEPTIMVS.

In suum puero Domini David, qui locutus est Domino verba Cantus hujus, in die, qua eripuit eum Dominus de manu omnium inimicorum ejus, & de manu Saul, & dixit.

1 Diligam te Domine fortitudo mea: Dominus firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus. Deus meus adiutor meus, & sperabo in eum. Protector meus, & cornu salutis meæ, & succedat mihi.

2 Circumdederunt me dolores mortis, & torrentis iniquitatis conturbaverunt me. Dolores inferni circumdederunt me: præ occupaverunt me laquei mortis. In tribulatione mea invocavi Dominum, & ad Deum meum clamavi:

3 Et exaudivit de templo sancto suo vocem meam: & clamor meus in conspectu ejus introivit in aures ejus.

4 Commota est, & contremuit terra: fundamenta montium conturbata sunt, & commota sunt, quoniam iratus est eis.

5 Ascendit fumus in ira ejus: & ignis in facie ejus exarsit: carbones succensit sunt ab eo.

6 Inclinauit oculos, & descendit: & caligo sub pedibus ejus.

7 Et ascendit super Cherubim, & volavit: volavit super pennas ventorum. Et posuit tenebras latibulum suum, in circuitu ejus tabernaculum ejus: tenebrosa aqua in nubibus aeris.

8 Præ fulgore in conspectu ejus nubes transierunt grandis, & carbones ignis.

9 Et intonuit de cælo Dominus, & Altissimus dedit vocem suam: grandis & carbones ignis.

10 Et misit sagittas suas, & dissipavit eos: fulgur multiplicavit, & conturbavit eos.

11 Et apparuerunt fontes aquarum, & revelata sunt fundamenta orbis terrarum. Ab iniectione tua Domine, ab inspiratione spiritus iræ tuæ.

12 Misere deus meus, & accipit me: & assumpsit me, de aquis multis.

13 Eripuit me de inimicis meis fortissimis, & ab his qui oderunt me: quoniam confortati sunt super me.

19 Prævenere me in die afflictionis meæ: & factus est Dominus protector meus. 20 Et eduxit me in latitudinem: & saluum me fecit, quoniam voluit me.

21 Et retribuet mihi Dominus secundum iustitiam meam, & secundum puritatem manuum mearum retribuet mihi.

22 Quia custodi vias Domini, nec impiè gressi si Deo meo.

23 Quoniam omnia judicia ejus in conspectu meo: & iustitias ejus non repuli à me.

24 Et ero immaculatus cum eo: & observabo me ab iniquitate mea.

25 Et retribuet mihi Dominus secundum iustitiam meam, & secundum puritatem manuum mearum in conspectu oculorum ejus.

26 Et cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris:

27 Et cum electo electus eris: & cum perverso perverteris.

28 Quoniam tu populum humilem saluum facies: & oculos superbiorum humiliabis.

29 Quoniam tu illuminas lucernam meam Domine: Deus meus illumina tenebras meas.

30 Quoniam in te eripiar a tentatione, & in Deo meo transgrediar murum.

31 Deus meus impolluta via ejus: eloquia Domini igni examinata: protector est omnium sperantium in se.

32 Quoniam quis Deus præter Dominum? aut quis Deus præter Deum nostrum?

33 Deus qui præcinxit me virtute: & posuit immaculatam viam meam.

34 Qui perfecit pedes meos tanquam cervorum, & super excelsa statuens me.

35 Qui docet manus meas ad prælium: & posuisti, ut arcum aureum, brachia mea.

36 Et dedisti mihi protectionem salutis tuæ: & dextera tua suscepit me.

37 Et disciplina tua correxit me in finem: & disciplina tua ipsa me docebit. Dilatasti gressus meos subter me: & non sunt infirmata vestigia mea.

38 Persequar inimicos meos, & comprehendam illos: & non convertar donec deficiant.

39 Confrigam illos, nec poterunt stare: cadent subter pedes meos.

40 Et præcinxisti me virtute ad bellum: & supplantasti insurgentes in me subter me.

41 Et inimicos meos dedisti mihi dorsum, & odientes me disperdidisti.

42 Clamaverunt, nec erat qui salvos faceret, ad Dominum, nec exaudivit eos.

43 Et comminam eos, ut pulverem ante faciem venti: ut lutum platearum delebo eos.

44 Eripiet me de contraditionibus populis: constituet me in caput Gentium.

45 Populus, quem non cognovi, servivit mihi: in auditu auris obedivit mihi. Filii alieni mentiti sunt mihi, filii alieni inveterati sunt, & claudicaverunt à semicis suis. Vivit Dominus, & benedictus Deus meus, & exaltet Deus salutis meæ. Deus qui das vindictas mihi, & subdis populos sub me, liberator meus de inimicis meis iracundis. Et ab insurgentibus in me exaltabis me: à viro iniquo eripies me. Propterea confitebor tibi in nationibus Domine.

ne & nomini tuo Psalmum dicam : Magnificans salutes reges ejus, & faciens misericordiam Christo tuo David, & semini ejus usque in seculum.

In finem puero Domini David, qui locutus est Domino verba Cantici hujus, in die, qua eripuit eum Dominus de manu omnium inimicorum ejus & de manu Saul, & dixit.

TITULUS

Argumentum

Theodoretus clarum monet esse inscriptionem, & explanationem non indigere: in historia autem Regum sententiam hujus Psalmi positum esse. Locutus est in libro 2. cap. xxii. ubi totus hic etiam recitatur Psalmus (quo nomine Hieron. eum laudat pre ceteris Psalmis) licet in aliquibus nonnullis discrepet, sicut locis suis adhibebimus, nempe in novem, & quadraginta. Ex quo Augustinus Justinianus inserit tum Hebraicam inquam facere, quam reprehendunt scriptores, nostros, etiam sacros, quod non ad verbum temper citat loco Veteris Testamenti: nec enim eadem sunt eisdem istius Psalmi hic & in historia Regum verba, sed sententia dumtaxat: tum quod paraphrasis quoque Chaldaea ibi, & hoc loco non est eadem, diversum etiam esse auctorem, illius quidem Jonathanis: istius, ut quidam putant, Joseph eorum, qui vixit trecentis ferme annis post destructionem templi secundi, multique in rebus mysticis faveat religionis nostrae.

Propter eandem causam dubitare possemus de LXX. quoniam alia versus Pentateuchum afferunt ab illis coniectum. Testis de Aristotele & Josepho Hieronymus est, quomvis id ipse non crediderit, quum in Commentariis Prophetarum recitet versionem illorum, ac exponat, & Perfectionem in libro Paralipomenon dicat se totum Verum Testamentum ex eorumdem versionem cum astericis & obeliscis Origenis tradidisse suae gentis hominibus. Veritas etiam Partes id aperte tradunt, quos affert Salmeron b. nosler, ut Justinus, Clemens Alexandrinus, Eusebius, Irenaeus, Cyrillus Hierosolymitanus, Hilarius, Theodoretus, Chrysostomus, & quod attinet ad Psalmos, Hilarius, ac Theodoretus docent ab illis titulos ab his additos.

Præstationis vice ponitur similis titulus, quod locutus est David Dominus verba carminis ilius, in die, qua liberavit eum Dominus de manu omnium inimicorum suorum, & de manu Saul. Percefferat in eodem libro secundo narrato de persecutione, seu seditione Siba ei: de quatuor bellis adversus Philistaeos d: de devictis filiis Abiton ei: de bello contra Ammonitas f: de devictis etiam prius Philistaeis, & rege Soba, & Syris, & Moabitis g: de pulsis ab Hierusalem Jebusitis, & de his adhuc antea profrastris Philistaeis h: de occisis, quamvis nesciente David, ac postea etiam improbante, regni æmulus i. In primo libro quot, & quantis modis David Saul fit persecutor, hicque divinitus evaleat, prolixè commemoratur.

Nepari non potest, quin Ecclesie, Christo, cuius etiam Iusto congruere valeant vel omnia, vel aliqua, quæ habentur in hoc Psalmo, saltem juxta mysticum sensum. Sed & ex occasione interta videri quædam possunt proprie, ac litteraliter ad Christum ipsam tantiam. Nam Paulus k recitat ex præcæto Psalmi l, de Gentium conversione: Propterea constituo tibi in Gentibus Domine, & nomini tuo cantabo. Innuat etiam Petrus alium ejusdem locum m, quando dixit n: Quomodo Deus suscitavit solus doloribus inferni, juxta quod impossibile erat teneri illum ab eo. Hieron. August. & alii de Christo, & corpore ejus Ecclesia o, interpretantur, sed sub David,

Psalmus hic citatus in l. 2. Regum.

Psalmus hic citatus in l. 2. Regum.

Diversi in scripturis hujus Psalmi hic & in libro Regum.

De LXX. In scriptura versione sententia.

De Tom. 1. Præleg. 6.

c. 6. 20. d. 6. 21. e. 15. 14. f. 10. 11. g. 12. h. 6. 8. i. 6. 9.

k. Rom. 15. 9. l. 1. 10.

m. v. 6. n. Act. 2. 23.

o. Epil. 1. 22. p. Gal. 1. 24.

Atamquam sub typo. Idem verò Hieron. Eusebio scribens, super Ite cap. 17. numeri septimi post decimum confirmat ex hoc decimo septimo Psalmi mysteria: & Commentario in Jerem. p. 3. profert eundem ad exponendum septendecim scilorum, quibus Jeremias agrum emit, mysterium. De eisdem numeri mysterio Petrus q Bonus demonstrat exemplis profanis esse institutum: atque Hieronymus tradit, declarant esse factum.

Concedo præterea Jacobo de Valentia, justitiam, & puritatem manuum r longè magis convenire Christo, quam Davidi, non tamen quòd non David inam quoque interdum soleat allegare justitiam. Etenim quamvis Dei comparatione s, justificari quemquam neget David posse: nihilominus priore Psalmo r, vidimus justitiam suæ rationem haberi apud Deum voluisse.

Ergo recentis tunc gratiarum actione victoriis suis, nec non populi totius, multo antè contra Aegyptios, alioque adversarios, simul intellexit, ac cepit liberationem generis humani de communi hoste, per Christum & Gentium vocationem per Discipulos ipsius, predictis Judæis, Divinam illam predictionem indicat Chaldaei paraphrasæ titulus: In laudem, vel ad laudandum, & canendum, pro, seu super mirabilibus que facta sunt, & ab eundem conigerant servus Dei Davidi, qui inter laudandum cecinit, prophetavitque, vel cecinit in prophetia, coram Deo verba Cantici hujus pro omnibus diebus, quibus liberavit eum Dominus de manu inimicis ejus, aut inimicorum suorum, & de gladio Saulis, & dixit. Favet, inquam, ibi verbum prophetandi. Eadem in dicto Psalmo prophetiam indicant in eadem historia Regum proxime sequentia post Psalmum verba libri secundici c. xxii. n. Demque Rabbini vetustiores afferunt, omnes Psalmos, qui gerunt titulum, in fine, loqui de Messia, & in eis latere multa, ac profundissima mysteria de ipso. Augull. Non immerito, ait, isalmus dicitur septimus in Regorum libri integer legitur, quia regnum illud significat, ubi adversarium non habebimus, quum nunciamus inimicos, seu Christum in corpore suo, quod est in Ecclesia. x.

In fine, j. Lege titulum Psalmi quarti, Chald. In laudem, aut ad canendum מְהִלָּה לְשִׁבְחָהּ. Eusebius explicat, in fine, quia sub vice finem Psalmus hic à David editus est, vel quia prædicit eventura in fine sæculorum, vel qui vitæ ad ea, que tant in extrema parte de vocatione Gentium, Didymus, & Asterius, quoniam de victoria, & hostium agit eversione. Eadem omnia Euthymus observat, populitimum Theodoretus.

Puero Domini David. Hieron. servus, & significat servum d d h e d e u, & nonnunquam h d i; ac p u r, ut alibi docuimus, ostendentes cum in quibus viris Davidi Dei cognomen in Scriptura tribui, tum verò Davidi, quo eum quoque modo Petrus, dum extat, cognominat: z: prophetam esse, psalmem, regem, Dæmonum expulsores, Dei mera dona sunt: esse servum, ac puerum, seu filium Dei, gloriam Davidi inquam afferbat, ut Asterius, ac Euthymius annotant, utpote quòd ex ejus etiam voluntatis de liberatione penderet.

Christum Hieron. intelligit, qui tæpe dicitur puer Dei ob humilitatem, etque de semine David. Qui locutus est Domino verba Cantici hujus. Qui Chald. Latini faciunt, reddunt per canendi verbum. Sed שָׁבַח לַיהוָה non importat necessario canticum. Satis est ad retinendum nomen Cantici, si canticum David aliis dedisset, etiam si ipse non cantasset. In quo verò Psalmi mentio non fit, abique instrumento inquit canebatur istud Canticum, vel certe senior jam David, ut ait Asterius, & Euthymius, familiariter loquebatur cum Deo, non amplius musica delectatus, ut octogenarius Bezellai asseribat de seipso b. Haymo videtur negare canticum de alio esse, quam de Christo, quòd tanta exultatione non debeat per externis beneficiis collatis Davidi. Pro his etiam merito exaltari ponitur: etsi in ea exultatione Christus præsignificatus fuerit. Logu Dominu esse ad Dominum referre canticum totum, etque laudate, & allocutio indicat fiduciam, & familiaritatem cum Deo, inquit Asterius. In Midras Thehillim tradunt Hebræi, quando Messias venerit, Canticum non cantandum, donec ei fuerit exprobatum, sicut est in Psalmo 88. e & corruant

Mysteria decimi septimi numeri.

q. de Myst. numeri.

r. v. 22.

s. Ps. 24. 2. Job. 9. 2. p. v. 3.

t. Ps. 122. 2. Job. 9. 2. p. v. 3.

u. v. 107. 16. v. 128. 2.

v. v. 107. 16. v. 128. 2.

w. v. 107. 16. v. 128. 2.

x. Epil. 1. 22. c. Gal. 1. 24.

y. Ps. 118. 2. 24.

z. Act. 4. 5.

a. Psal. in 2. 1. 1. 1.

b. Haymo videtur negare canticum de alio esse, quam de Christo, quòd tanta exultatione non debeat per externis beneficiis collatis Davidi.

c. Psal. in 2. 1. 1. 1.

d. Psal. in 2. 1. 1. 1.

e. Psal. in 2. 1. 1. 1.

f. Psal. in 2. 1. 1. 1.

g. Psal. in 2. 1. 1. 1.

h. Psal. in 2. 1. 1. 1.

Diligam te Domine, fortitudo mea.

ruant coram eo quatuor regna, ut Zacharias a prædixit. Canticum verò illud futurum novum, de quo in Psalmo 99. licet quod in præsentia continetur.

Amplius quod de Messia dicunt, licet non eo modo, quo dicunt.

In die, Chaldaicè, pro omnibus diebus יוֹמֵי בְּלִילֵי חוֹל הַיּוֹמִים: sed quadam tamen certa die, postquam liberatus jam erat de manu omnium inimicorum. Tale quod in Numeris dicitur b: Factum est in die, qua complevit Moyses tabernaculum, & erexit illud: unctisque, & sanctificavit altare, &c. Obtrulerunt principes Israel, & capita familiarium, &c. non enim uno, sed pluribus diebus illa facta sunt: quum ibidem e quoque numerentur oblationum duodecim dies.

Jam senex scripsit Psalmum istum David, periculis bellorum defunctus: qui fuerat in laboribus à juventute sua h, & quem sæpe expugnaverat peccatores, sed non poterant e, idest, non prevaluerant, Deo ipsum liberante, & quem tota die bellans conculcaverat, & impugnavit tribulaverat hominibus f.

Quum autem recessit isto Psalmo in libris Regum g scribitur h hæc fuisse verba David novissima, non de Psalmo hoc, sed de aliis, que ibidem recitantur, intelligendum est. Omnino ultimum negat Sixtus Senensis fuisse, sed eorum dumtaxat, quos durante persecutione composuit: sicut Septuagimum primum exiis, in quibus orationes sunt pro regno, ac fide Salomonis. Quidquid de LXXI. sit: hic post omnes persecutiones videtur factus: an omnino postremus, nescimus. Anabaptistam idem rectè confutat, qui solus hunc à Davide fabricatum composuit. Didymus, & alii, qui Christo Psalmo tribuunt hæc diem docent esse resurrectionis ipsius, quod liberatus est Gentibus fremtentibus, & populis medicantibus inania k: ab iis, qui illum molebant regnare super te l: quemadmodum nec Davidum regnare volebat Saul, & quidam post Saul alii.

Hujus distinctè nomen exprimitur, quia diris atque gravius persecutus fuerat: & major potentia valebat, & subditum, amicum, benefactorem, qui nec illum laeserat, nec aliud peccatum adversus alios adhuc commiserat: præ invidia dumtaxat, & malevolentia omni ratione tollere de medio conderant. Solet Scriptura insignem personam seorsim nominare post alios, etsi comprehendi possent inter illos: ut apud Ezechielum m: Et septuaginta viri de senioribus eorum stantiam ante puerum. Et apud Marcum n: Dixit Discipulis ejus, & Petro o. Sic etiam Lacinus Præta p.

reliquis Danaum, argue immitis Achilli.

Indignior quidem, ac proinde molestior filii persecutio fuit: sed pepercit David nomini ejus: & eam se creabat passum ad adulterium, & homicidium: Saul autem, ut dixi, penitus innocentem persecutus fuerat. Nec tamen appellat inimicum Saul, ut notant Asterius, & Euthymius, quia locer fuerat, & rex, & dese aliquando bene meritus: immò post mortem nominavit eum cum Jonatha filio amabilem, decorum, inclytum, fortem q, sed & audito, inquit Asterius, nomine Saul, statim intelligimus insidiatorem, sicut pepercit Porro Cain, fratricidam r.

Notat Peregrinus Hereus ter Dominum hoc titulo nominari, propter mysterium Trinitatis cui pro liberatione gratias agit David. Athanasius s, quum quis incolumis, & liberatus fuerit ab hostibus, qui persecubantur, canari vult hunc Psalmum. Hieronymus per inimicos intelligit clamantes, Crucifige t, contra Christum: per Saul, mortem, quæ omnibus inimicis postponitur, tamquam postrema, exponit Augustinus u, & quia novissima destruenda est x: Hieronymus, infernum. Hebræa vox שָׂוֹן sheol, utriusque congruit.

Abique instrumentum musico cantatum istud Canticum.

Bezellai octogenarius musica non amplius delectatur.

Logu Dominu esse ad Dominum referre canticum totum, etque laudate, & allocutio indicat fiduciam, & familiaritatem cum Deo, inquit Asterius.

In Midras Thehillim tradunt Hebræi, quando Messias venerit, Canticum non cantandum, donec ei fuerit exprobatum, sicut est in Psalmo 88. e & corruant

In Hebræo textu ultima verba tituli: Et dixit, nec suntur istis, ita ut conficiant verbum unum. Sed opinor, juxta partitionem Massoretarum, nam Hieronymus in versione ex Hebræo rejicit ea in titulum. Quocirca frustra Cajetanus in reddenda laborat causa cur inchoetur Psalmus à conjunctione, & à qua nonnulli integri libri y tumunt Hebræicè principium, lege Gregorium z: Illud ejusdem Cajetani melius, verba, dixit, indicari quæ continentur hoc Psalmo, dicta esse tempore persecutionum, licet non in metri adhuc ordinem digesta, ut idcirco in eodem Psalmo tamquam futura describantur, quæ jam gesta erant, quia recitantur sicut olim, quum futura erant. Arias interpretatur dictum Psalmum à David, ac pronuntiatum, & cantatum in loco sancto, quum jam voti compos factus esset.

Potè propositio carminis totius brevi hoc versu contineri videretur, quæ se totum David auctori salutis Deo B addidit devotumque intimo veræ charitatis affectu profectus, & in eadem devotione optat permanere Dei ejusdem beneficio, qui, ut antea, immo robur ipsi suppeditavit: & quidquid potuit, per omne potuit: sic hoc ipsum, ut magis magisque in ejus amore confirmetur, non aliunde adipisci se posse perit, nec alud sit, quod pro tantis offerre beneficiis valeat.

Futuri temporis non negat præteritum, quæ si non antea eum dilexerat David: sed per id significat quòd aliquando venturus Ecclesie sponsum sit, quem, querat diligens eum sponsa s, ut ait Philo b Carparchius, quòd hujus rei capere faceret nequeat, ut Basilii, & Theodoretus: quòd periret, & crederetur velit, ut Hugo Cardinalis, Nicephorus, Euthymius: quòd de hoc ipso quodammodo, fer certus e, ut Thomas: quòd charitas nunquam excedat d, ut Remigius. Aliis cecinit idem David initio aliter Psalmi e: Diligi, quoniam exaudivit Dominus, &c. idest, Aquifinum est, ut diligam, sicut feci, quia exaudivit, quemadmodum adhuc fecit.

De dilectione dulci ex toto corde; prudenti, ex tota anima, seu mente; forti, ex tota fortitudine, five omnibus viribus f, differit idem Hugo secutus Bernardum. Sed hoc latum mandatum nimis g, de quo præstat nihil, quàm pauca dicere, maxime quum integri extent de eo Tractatus, ut præter Bernardum Joannis Dominici, qui B. Antonini magister fuit, & ex recentioribus Granæ, Stelle, Christophori Fontecæ.

Diligam te. Videtur Augustin. h in soliloquiis operative hoc legisse verbum, sicut & alia plura, quibus eo loco utitur: sed videl. per accommodationem quamdam usurpavit. Futuri temporis verbum est, ac indicativi in textu אֲדִילְגֶנְךָ. & תִּדְבַּר אֲרַמְכֶמְחָה. De differentia Græci verbi ἀγαπάω à verbo φιλέω, & Latine amare, ac diligere dixi alii: Hebræum אָהַבְתִּי רַחֲמֵי שֶׁרִידִים אֲמַרְהוּ, ac impensissimè, significat, quasi dicas, ex intimis viscibus, vulgo suffocantissime; sunt enim אָהַבְתִּי רַחֲמֵי, viscera. Exponit Rabbi Abraham, & Felix: Quorum misericordiam tuam, five à te. Nicolaus Trevetus ait, si ferret usus Latini sermonis, verendum esse: miseror tui, vel te, aut, Faciam tu misericordem, five miserantem, videlicet insinuando misericordiam meam, & tuam petendo misericordiam. Docet præterea, ad melius exprimentum vim verbi Hebræi fingi posse Latinum, Clementabo te, aut pietabo te. Chaldaeus eodem utitur verbo: quum etiam ex alieno isto idiomate Davidem promississe, Pagninus k, ac Genebrardus arbitrantur, eo, quo solent Poetæ modo metri, aut emphasis gratia vicinas interdum dialectos usurpare. Hoc tantum loco in totis Bibliis extat dictum verbum in Kal: aliam autem notionem miserandi habet in Piel.

Fortitudo mea. Plalterium Romanum, & Ambrosianum, & Augustinus, & Gregorius l, virtus mea, 131. Mea l'orgueil, פִּינְכִיזְכִי. Fortitudo Deus dicitur nostra, & sequentibus abstractis nominibus, quia efficit in nobis, quæ per illa nomina significatur: vel quoniam ad eum tendimus velut ad finem, aut ad quidpiam impetrandum ab ipso. Ceterum non sunt in Deo, proprie loquendo, virtutes morales, quæ versantur in

Nexusita ille verbum cum loc. versu.

y Eusebius, Leviticus, Numeri, Cajetanus probatus & improbat. z Rom. in Augul. Justin.

a Cant. 5. 1. b in Cant.

c Rom. 2. 16. d Cor. 13. 4. e Ps. 111. 1.

f Deut. 6. 5. Luc. 10. 27. g Ps. 118. 24.

h cap. 1.

i 1. Ju. 1. 19.

k in Theol.

in moderata passione, qualis est fortitudo, ut de A...

Hugo Victorinus, quem imitatur Bonaventura, & alii...

Aliter de his alter Hugo Card. & alii. Sed nos sigillatim...

Verf. 3. Dominus firmamentum meum, & refugium meum...

Gentilia, potius enucleatione vocabulorum, quam ephrasa...

Firmamentum meum. Chald. repetit idem nomen, quod posuerat...

Protector meus. Hieron. sentum meum. Quo pacto etiam habetur...

Annus fortis David ad summam loca tucissimaeque montis in solitudine Ziph...

Porro quum petra lapideus voces tribus legamus tum hominibus...

Refugium meum. Hieron. Robur meum: quo item modo in historia Regum...

Verbes ha omnes diligentibus Deum sunt, animoque grato dona gratia ipsius agnolentis.

Liberator meus. Hieron. Deus meus fortis meus. In libro Regum eodem modo...

Deus meus adjutor meus. Hieron. Deus meus fortis meus. In libro Regum...

Spem in eum. Variat phrasia Graeca: hic est ex-...

Cornu salutis mea. Chald. Quoniam a presentia eius data est mihi fortitudo...

Anna cecinit exaltatum cornu filium in Deo suo b, & sublevandum cornu Christi e...

tereretur a: & de similibus meminit Zacharias pro-

Quod Latine legitur in libro Ecclesiastice de aliis regibus, excepto David Ezechia Jofia...

Eximitur ut sic filius dicitur Abulensis q, ortum in scriptura tam frequenter usum accipiendi...

Verf. 4. Laudans invocabo Dominum, & ab inimicis meis saluus ero.

Eluti repetens memoria sancta illa priora epitheta quibus laudavit Deum...

Explicat hae alii in praeterito tempore, pro quo constat saepius summi ponti...

In posteriori, Hallelujah. Helychius in tempore futuro, sicut & verbi secundo in verbo...

affluentium rerum, quam cum virtutibus, & honore & pace idem prius citatus Horatius beatam vocat...

Suscceptor meus. Hieron. De his dictum Placitum: sed ibi Hebr. משגיח, scutum, hic משגיח...

Vitandus Cassianus, qui Prospero p teste docebat, Deum susceptorum dici, quod illos, qui opem divini auxilii...

Verf. 4. Laudans invocabo Dominum, & ab inimicis meis saluus ero.

Eluti repetens memoria sancta illa priora epitheta quibus laudavit Deum...

Explicat hae alii in praeterito tempore, pro quo constat saepius summi ponti...

In posteriori, Hallelujah. Helychius in tempore futuro, sicut & verbi secundo in verbo...

doctet, monens, ut qui tristatur, oret: qui equo anima est, palliat.

Laudatur in oratione. Hieron. Laudatum. In secundo Regum, laudabilem, utroque Hebraice. **לָאֵלֹהִים** m. h. l. legimus. Graec. **ἁγιος** m. h. l. legimus. **ἁγιος** m. h. l. legimus. **ἁγιος** m. h. l. legimus.

Felix addit eorum sententiam laudatur in oratione, id est, quum meretur laudem. Chaldaeus, **ἁγιος** m. h. l. legimus. **ἁγιος** m. h. l. legimus. **ἁγιος** m. h. l. legimus.

Circumdederunt me dolores mortis, & torrentes iniquitatis conturbaverunt me.

Expimentium verus percipitorum beneficiorum a Deo, propter quae laudet eum, declarat necpe quodcum crebro ingruentis undique pericula mortis, ac iniquorum infortunes hominum ipsum circumferant, & magno atque inopinato impetu pene obruantur, ingentibus pavore concusserint, ita ut inops consilii ferretur etiam dolores autum perculerint adeo graves, ut comparandi quum his viderentur, quos qui sunt in inferno, vel morti, quae illuc deducit, sunt vicini, sentiant: tandem quum inextricabiles ipsi laquei mortis sensi sint, & dei benignitate nihilominus evaserit.

Circumdederunt me dolores mortis. Hieron. **ἁγιος** m. h. l. legimus. **ἁγιος** m. h. l. legimus. **ἁγιος** m. h. l. legimus.

Gravissimos ac periculosissimos dolores cum parturientis do locibus comparat Scriptura, possuntque mortis appellari ob periculum mortis, tum illos parturientis, tum foetus etiam. Vox hujus loci Hebr. **לָאֵלֹהִים** m. h. l. legimus. **לָאֵלֹהִים** m. h. l. legimus.

Perus alluisse videtur simul ad dolores, simul ad contritionem, vel tensionem, ac tenorem finium, quum dicitur: **Quoniam Deus sustulit solari, dolores inferni, quos quod impossibile erat teneri illum ab eo.** Unde postremis quidem verbis induitur ea quae hic postea sequuntur: ad soluti dolores innotuit & dolores & fuit, hoc verum est, quod teneri dolores Christum impossibile afferri fuisse: Ab eadem radice aliud est Hebraeis nomen **לָאֵלֹהִים** m. h. l. legimus, significans gubernatorem navis, quae dicas, qui praesit funibus, & per trans-

lationem qui gubernet Rempublicam, & legibus etiam tanquam funibus praesit ad confringendos subditos. Graecum etiam nomen **ἁγιος** m. h. l. legimus, n. e. 25. 5. **ἁγιος** m. h. l. legimus, n. e. 25. 5. **ἁγιος** m. h. l. legimus, n. e. 25. 5.

Abutur & Calvinus & alii hoc, & similibus locis, ut Christum probent veros Inferi in Inferno ipso ipsum dolores. In cruce consummata sunt omnia Christi tormenta, & redemptionis periculum pretium: & in infernum si descendit, tanquam debellator, ac triumphator descendit, ut Patres docent. Ergo, si haec Christo tribuantur verba, vel erunt intelligenda de ipso, ut Hieron. aliique, vel de magnis periculis mortis, quae ipsemet Christus suscepit, ut explicant Didymus, Theodoretus, cum aliis: vel de opinione Judaeorum illum aeternam quoque damnationem dignum judicatum. Unde illud: **ἁγιος** m. h. l. legimus, n. e. 25. 5. **ἁγιος** m. h. l. legimus, n. e. 25. 5. **ἁγιος** m. h. l. legimus, n. e. 25. 5.

Mystice dolores mortis, ut & inferni, circumdederunt genus humanum qui illos, ut ait Hugo a Victorinus, ante Christum evadere non potuit. Torrentes iniquitatis conturbantes, mundi vanitas est impellens ad attuale peccatum. Laquei mortis praecipitantes, peccatum originale. Adit Bonaventura, solius Hugonem transcribere expositione Psalmorum, recitari verba ista in oratione Septuagesimae, quoniam dicuntur in persona Patrum, qui annis septuaginta fuerunt in captivitate Babylonica. Legit tamen Eccl. **ἁγιος** m. h. l. legimus, n. e. 25. 5. **ἁγιος** m. h. l. legimus, n. e. 25. 5. **ἁγιος** m. h. l. legimus, n. e. 25. 5.

De Christo Dionysius post Origenem, alioque apte omnia explicat: circumdatum doloribus mortis, quia cepit parere, & cadere mortuus esse, contritari, & tandem penis mortiferis perfundus dixi: **Consummationem est b:** conturbatum secundum partem inferiorem. Sed abique imperfectione, **torrentibus iniquitatis**, iniquis Judaeorum persecutionibus: **doloribus inferni** circumdatum, dum considerat hominum damnationem. **Torrentes iniquitatis conturbaverunt me.** Hieron. in editione, quae est inter opera ipsius, **Torrentes Diaboli**, apud Treverum, **Belial**, in Regis cum Bibliis legitimus ex eodem, **Torrentes iniquitatis**. In lib. 1. Reg. **Torrentes**, **Belial**: ubi etiam etiam Graec. sicut hic vocatur **ἁγιος** m. h. l. legimus, n. e. 25. 5. **ἁγιος** m. h. l. legimus, n. e. 25. 5. **ἁγιος** m. h. l. legimus, n. e. 25. 5.

De Christo Dionysius post Origenem, alioque apte omnia explicat: circumdatum doloribus mortis, quia cepit parere, & cadere mortuus esse, contritari, & tandem penis mortiferis perfundus dixi: **Consummationem est b:** conturbatum secundum partem inferiorem. Sed abique imperfectione, **torrentibus iniquitatis**, iniquis Judaeorum persecutionibus: **doloribus inferni** circumdatum, dum considerat hominum damnationem. **Torrentes iniquitatis conturbaverunt me.** Hieron. in editione, quae est inter opera ipsius, **Torrentes Diaboli**, apud Treverum, **Belial**, in Regis cum Bibliis legitimus ex eodem, **Torrentes iniquitatis**. In lib. 1. Reg. **Torrentes**, **Belial**: ubi etiam etiam Graec. sicut hic vocatur **ἁγιος** m. h. l. legimus, n. e. 25. 5. **ἁγιος** m. h. l. legimus, n. e. 25. 5. **ἁγιος** m. h. l. legimus, n. e. 25. 5.

rat quis auxilium sibi Belial absque juro significat, & dicitur potest tum de re, tum de persona, cujus impetus fuit, & cohiberi nequit qui praevicator est atque apostata, & inutilis. In Pl. quadragesima: **verbum iniquum confiterentur adversum me**: Hebraice, verbum **Belial**, de qua voce Riberam lege, & Joannem Ferdinandum, & Pinedam b.

Ergo torrentes Belial, & iniquitatis intelligit persecutores effrenata furentes insania, magna manu, ingentibus crebroque imperi, & festinatione, ut solent desidentes hinc inde collectae simul aquae repente ac praecipitante simul erumpere, ac obvia quaeque vitae. Quare peccatum dicitur torrentis, postquam Hugo Cardinalis novem causas affert; quia praecipit & inconsideratum: propter obicem vehementius procurrat, nitens in vitium: turbidam reddidit veluti aquam, animam: praeservidum, ac tumululosum efficit: excavat ac consumit quodammodo naturam ipsam, calu, ac veluti per accidens provenit, utpote a natura ipsa alienum; attrahit non bene radicato, & funditus in caritate, praecipit in mare inferi, producit ex Diaboli perulatione, qui prius sicut nix, calore superbia solutus est. Omnes istas causas illustrat scripturae accommodatissimum indicasse nem ipsam sit factis. Adde; impios & persecutores cito desinare, ut Augustinus, Hieronymus, Beda, & alii notant. Didymus, torrentes illos peccata dicit, in quae ruat, qui non fert generose tentationes, hoc est, adversitates: qui ante vocati sunt **dolores mortis**. Hesyechius, & Alerius torrentes volunt esse illecebras voluptatum. Sic variis res eadem funitur: Hieron. **ἁγιος** m. h. l. legimus, n. e. 25. 5. **ἁγιος** m. h. l. legimus, n. e. 25. 5. **ἁγιος** m. h. l. legimus, n. e. 25. 5.

Dolores inferni. Hieron. **ἁγιος** m. h. l. legimus, n. e. 25. 5. **ἁγιος** m. h. l. legimus, n. e. 25. 5. **ἁγιος** m. h. l. legimus, n. e. 25. 5.

De templo sancto suo. Epithetum Sancti omisit Hieron. quia non reperit in Hebraeo textu. Chaldaice est, **De templo sanctitatis suae**, quod est in caelis. Quemadmodum in Psalmo tertio, quum canebatur: **Exaudivit me de monte Sancto suo, per manem Sanctum docuimus caelum, templum, locum tabernaculi Deum, ut est, in Apocalypsi, Ecclesiam Christum, Christi matrem, Justitiam mentem, & similia, de quibus hoc loco Thomas, post se intelligi. Sic & in praesenti sentendum propositio, ita ut si, quod ibi quoque dicebatur, **templum** sumatur, futuri sit praedictio, & a Salomone in Moriah monte constructi. Theodoretus, Basilus, Euthymius, Eusebius interpretantur **caelum**, quia nondum exstratum templum: Euthymius adhuc locum **tabernaculi**. Origenes, Christum, & Latini multi. Hesyechius, **Justus**, quos appellat Paulus, **templum Dei**, & Spiritus sancti, & quomodo vocem exaudivit Deus. Sed prima tria magis literalia, & propria **Mundum totum** vocat M. Cicero x propter illos, ait Macrobius y, qui existimant nihil esse Deum nisi caelum ipsum, & caelestia ista quae cernimus, & ut qui caetera venerant ut templum cultum tamen maximum debeat Conditor, sciatque quisquis in usum templi hujus (Mundi) induitur, ritu sibi vendendum Sacerdotis. Atqui sicut sedem Deus in caelo magis propriam, quum ubique sit, habere dicitur, & ibi sanctus a Beatis colitur, ita templi caelo illi maxime, quod est Beatorum Domicilium, & in quo se illis Deus fruendum praebet, convenit ratio. In Eusebio Terentius summa caeli templum sonitu Jovem dicit concutere, Angelum quem Joannes x scribit exisse de templo clamantem voce magna adedentem super nubem, exivit de caelo.**

De templo sancto suo. Epithetum Sancti omisit Hieron. quia non reperit in Hebraeo textu. Chaldaice est, **De templo sanctitatis suae**, quod est in caelis. Quemadmodum in Psalmo tertio, quum canebatur: **Exaudivit me de monte Sancto suo, per manem Sanctum docuimus caelum, templum, locum tabernaculi Deum, ut est, in Apocalypsi, Ecclesiam Christum, Christi matrem, Justitiam mentem, & similia, de quibus hoc loco Thomas, post se intelligi. Sic & in praesenti sentendum propositio, ita ut si, quod ibi quoque dicebatur, **templum** sumatur, futuri sit praedictio, & a Salomone in Moriah monte constructi. Theodoretus, Basilus, Euthymius, Eusebius interpretantur **caelum**, quia nondum exstratum templum: Euthymius adhuc locum **tabernaculi**. Origenes, Christum, & Latini multi. Hesyechius, **Justus**, quos appellat Paulus, **templum Dei**, & Spiritus sancti, & quomodo vocem exaudivit Deus. Sed prima tria magis literalia, & propria **Mundum totum** vocat M. Cicero x propter illos, ait Macrobius y, qui existimant nihil esse Deum nisi caelum ipsum, & caelestia ista quae cernimus, & ut qui caetera venerant ut templum cultum tamen maximum debeat Conditor, sciatque quisquis in usum templi hujus (Mundi) induitur, ritu sibi vendendum Sacerdotis. Atqui sicut sedem Deus in caelo magis propriam, quum ubique sit, habere dicitur, & ibi sanctus a Beatis colitur, ita templi caelo illi maxime, quod est Beatorum Domicilium, & in quo se illis Deus fruendum praebet, convenit ratio. In Eusebio Terentius summa caeli templum sonitu Jovem dicit concutere, Angelum quem Joannes x scribit exisse de templo clamantem voce magna adedentem super nubem, exivit de caelo.**

De templo sancto suo. Epithetum Sancti omisit Hieron. quia non reperit in Hebraeo textu. Chaldaice est, **De templo sanctitatis suae**, quod est in caelis. Quemadmodum in Psalmo tertio, quum canebatur: **Exaudivit me de monte Sancto suo, per manem Sanctum docuimus caelum, templum, locum tabernaculi Deum, ut est, in Apocalypsi, Ecclesiam Christum, Christi matrem, Justitiam mentem, & similia, de quibus hoc loco Thomas, post se intelligi. Sic & in praesenti sentendum propositio, ita ut si, quod ibi quoque dicebatur, **templum** sumatur, futuri sit praedictio, & a Salomone in Moriah monte constructi. Theodoretus, Basilus, Euthymius, Eusebius interpretantur **caelum**, quia nondum exstratum templum: Euthymius adhuc locum **tabernaculi**. Origenes, Christum, & Latini multi. Hesyechius, **Justus**, quos appellat Paulus, **templum Dei**, & Spiritus sancti, & quomodo vocem exaudivit Deus. Sed prima tria magis literalia, & propria **Mundum totum** vocat M. Cicero x propter illos, ait Macrobius y, qui existimant nihil esse Deum nisi caelum ipsum, & caelestia ista quae cernimus, & ut qui caetera venerant ut templum cultum tamen maximum debeat Conditor, sciatque quisquis in usum templi hujus (Mundi) induitur, ritu sibi vendendum Sacerdotis. Atqui sicut sedem Deus in caelo magis propriam, quum ubique sit, habere dicitur, & ibi sanctus a Beatis colitur, ita templi caelo illi maxime, quod est Beatorum Domicilium, & in quo se illis Deus fruendum praebet, convenit ratio. In Eusebio Terentius summa caeli templum sonitu Jovem dicit concutere, Angelum quem Joannes x scribit exisse de templo clamantem voce magna adedentem super nubem, exivit de caelo.**

